

ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਯੋਗ

ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ/ਅਸਲ/ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 629- 2022

(ਐਸ. ਐਲ. ਪੀ. (ਸੀ) ਨੰ. 2011 ਦਾ 30621 ਵਿਚੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈ)

ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

..... ਅਪੀਲਕਰਤਾ

ਬਨਾਮ

ਲਛਮੀ ਨਾਰਾਇਣ ਗੁਪਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰ

..... ਜਵਾਬਦੇਹ

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 630 - 2022 ਨਾਲ

(ਐਸ. ਐਲ. ਪੀ. (ਸੀ) ਨੰਬਰ 31735 - 2011 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 631- 2022

(2011 ਦੀ ਐਸ. ਐਲ. ਪੀ. (ਸੀ) ਨੰਬਰ 35000 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 632 -2022

(2012 ਦੇ ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 2839 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 636 -2022

(2012 ਦਾ ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 5859 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 635 - 2022

(ਐਸ. ਐਲ. ਪੀ. (ਸੀ) ਨੰ. 5860 - 2012 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 633 - 2022

(2012 ਦਾ ਐਸ. ਐਲ. ਪੀ. (ਸੀ) ਨੰਬਰ 4831 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 637 - 2022

(2012 ਦਾ ਐਸ. ਐਲ. ਪੀ. (ਸੀ) ਨੰਬਰ 30841)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 638 -2022

(2014 ਦੇ ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 6915 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 642 - 2022

(2014 ਦਾ ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 23344 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 753- 2022

(2022 ਦਾ ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1332) (ਡੀ. ਨੰਬਰ 35818 - 2017)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 759 - 2022

(ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1347 - 2022 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

(ਡੀ. ਨੰ. 30694 - 2018)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 643 - 644 - 2022

(2014 ਦਾ ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 23339-23340 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 646 - 2022

(2015 ਦੇ ਐਸ. ਐਲ. ਪੀ. (ਸੀ) ਨੰਬਰ 21343 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 703-704 - 2022

(ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 14549-14550 - 2019 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 735 -2022

(ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 845 - 2020 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 645 - 2022

(ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 33163 - 2014 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 713 - 2022

(2019 ਦੇ ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 25756 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 648 - 2022

(ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 31191- 2015)

2017 ਦਾ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 4876-4877,

2017 ਦਾ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 4878-4879

2017 ਦਾ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 4880,

2017 ਦਾ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 4881,

2017 ਦਾ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 4882,

2016 ਦਾ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 11817,

2016 ਦਾ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 11816 ,

2016 ਦਾ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 11820,

2022 ਦਾ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 651

(2016 ਦਾ ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 31240 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 4833 -2017

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 701-704 -2017

2016 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 11822-11825,

2016 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 11837-11840,

2016 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 11842-11845,

2016 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 11829-11832,

2016 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 11847-11850

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 11828 -2016

ਮਾਣਹਾਨੀ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 13 - 2017

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 4562-4564 - 2017 ਵਿੱਚ ,

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 734 - 2022

(2020 ਦੇ ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 626 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 724-727- 2022

(ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 28164-28167- 2019)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 736 - 2022

(2020 ਦੀ ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 851 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਮਾਣਹਾਨੀ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 11- 2017

2017 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 4562-4564 ਵਿੱਚ,

2017 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 4562-4564ਮਾਣਹਾਨੀ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 314-2016

ਐਸ. ਐਲ. ਪੀ. (ਸੀ) ਨੰ. 4831 - 2012 ਵਿੱਚ

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 5247- 2016ਟੀ. ਪੀ. (ਸੀ) ਨੰਬਰ 608-609 - 2017ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 652- 2022

(2017 ਦਾ ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 10638)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 764 - 2022

(2022 ਦੇ ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1354 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

(ਸੀ ਸੀ ਨੰਬਰ 6821- 2017)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 656 - 2022

(2017 ਦਾ ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 18844 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 654-655- 2022

(2017 ਦਾ ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 19422-19423 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 647- 2022

(2015 ਦੇ ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 25191 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 649- 2022

(2015 ਦੇ ਐਸ. ਐਲ. ਪੀ. (ਸੀ) ਨੰਬਰ 33688 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 650 - 2022

(2016 ਦੀ ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰ. 31425 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 653- 2022

(2017 ਦਾ ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 17491 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 657 - 2022

(2017 ਦਾ ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 24681 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 663- 2022

(2017 ਦਾ ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 32944 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 754 - 2022

(2022 ਦਾ ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1336 (2017 ਦਾ ਡੀ. ਨੰਬਰ 28776)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 755- 2022

(2022 ਦਾ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1338) (2017 ਦਾ ਡੀ. ਨੰਬਰ 29066)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 768-775- 2022

(2022 ਦਾ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1359-1366 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ) (2017 ਦਾ ਡੀ.
ਨੰਬਰ 30189)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 752 - 2022

(2022 ਦਾ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1202) (2017 ਦਾ ਡੀ. ਨੰਬਰ 31145)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 659-660- 2022

(2017 ਦਾ ਐਸ. ਐਲ. ਪੀ. (ਸੀ) ਨੰਬਰ 28446-28447)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 658 - 2022

(2017 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 28306 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 683-694- 2022

(2019 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 13993-14004 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 661- 2022

(2017 ਦਾ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 30942 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 765- 2022

(2022 ਦਾ ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1356) (2017 ਦਾ ਡੀ. ਨੰਬਰ 33488)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 761-763- 2022

(2022 ਦਾ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1351-1353) (2017 ਦਾ ਡੀ. ਨੰਬਰ 34271)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 777-780- 2022

(2022 ਦਾ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1370-1373) (2017 ਦਾ ਡੀ ਨੰਬਰ 34520) ਸਿਵਲ

ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 695-702- 2022

(2019 ਦੇ ਐੱਸ ਐੱਲ ਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 14105-14112 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 766- 2022

(2022 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1357 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ) (2017 ਦਾ ਡੀ. ਨੰ. 35577)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 776- 2022

(2022 ਦਾ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1367) (2017 ਦਾ ਡੀ ਨੰਬਰ 36305)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 767- 2022

(2022 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1358 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ) (2017 ਦਾ ਡੀ. ਨੰ. 36377)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 662- 2022

(2017 ਦਾ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰ. 31288 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. _____ - 2022

(ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰ. _____ - 2022 ਤੋਂ ਪੈਦਾ) (2017 ਦਾ ਡੀ. ਨੰਬਰ 38895)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 677- 2022

(2019 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 13719 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

2022 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 678

(2019 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 13720 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

2022 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 670

(2018 ਦੀ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 28842 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

2022 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 671

(2018 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 28844 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

2022 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 679

(2019 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 13721 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

2022 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 672

(2018 ਦੀ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 28846 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

2022 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 673

(2018 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 28847 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 674- 2022

(2018 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 28848 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 707-708- 2022

(2019 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 21309-21310 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 782- 2022

(2022 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1376 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

(2019 ਦਾ ਡੀ. ਨੰਬਰ 28194)

2022 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 757

(2022 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1345 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

(2018 ਦਾ ਡੀ. ਨੰ. 34750)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 715-723- 2022

(2019 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 27951-27959 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 681-682- 2022

(2019 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 13974-13975 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 756- 2022

(2022 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1339 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

(2018 ਦਾ ਡੀ. ਨੰਬਰ 41552)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 666- 2022

(2018 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 18925 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 750- 751- 2022

(2022 ਦਾ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1199-1200) (2018 ਦਾ ਡੀ ਨੰਬਰ 22349)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 667 - 2022

(2018 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 22985 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 747-749- 2022

(2022 ਦਾ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1196-1198) (2018 ਦਾ ਡੀ ਨੰਬਰ 23907)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 668-669 - 2022

(2018 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 27401-27402 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 758 - 2022

(2022 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1346 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

(2018 ਦਾ ਡੀ. ਨੰਬਰ 30693)

ਮਾਣਹਾਨੀ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 985- 2018

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 5247- 2016 ਵਿੱਚ

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 516- 2022

(2022 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1201 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)
(2018 ਦਾ ਡੀ. ਨੰਬਰ 24594)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 705 - 2022

(2019 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 14611 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 760 - 2022

(2022 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1348 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)
(2018 ਦਾ ਡੀ. ਨੰ. 39571)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 675-676- 2022

(2019 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 5724-5725 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 517-519- 2022

(2019 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 10551-10553 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 706- 2022

(2019 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 18314 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 711- 2022

(2019 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 21364 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 634 - 2022

(2019 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 20777 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 680- 2022

(2019 ਦੀ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 22246 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਮਾਣਹਾਰੀ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1067- 2019

2011 ਦੇ ਐਸਐਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 30621 ਵਿੱਚ

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 522-627- 2022

(2020 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 110-215 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 714- 2022

(2019 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 26891 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 730-2022

(2019 ਦਾ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 29159 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 729- 2022

(2019 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 29152 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 732- 2022

(2020 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 571 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 728- 2022

(2019 ਦੀ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰ. 29150 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸੀ) ਨੰ. 1371- 2019

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 731- 2022

(2019 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 29234 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 1078- 2022
(2020 ਦਾ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 920)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 1004- 2020

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 2434- 2019

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 664- 2022
(2018 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1132 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 738-739- 2022
(2020 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 2395-2396 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 709-710- 2022
(2022 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 1326-1327) (2019 ਦਾ ਡੀ ਨੰਬਰ 43894)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 737- 2022
(2020 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 887 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 733- 2022
(2020 ਦਾ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 609 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 741- 2022
(2020 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 7332 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 740- 2022
(2020 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 6834 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 742- 2022

(2020 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 8066 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 743- 2022

(2020 ਦੀ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 8588 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 744- 2022

(2020 ਦੀ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰ. 15749 ਤੋਂ ਪੈਦਾ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 628- 2022

(2020 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 15148 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 745- 2022

(2021 ਦੇ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 639 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ)

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 746- 2022

(2021 ਦੀ ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰ. 3684 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ)

ਮਾਣਹਾਨੀ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸੀ) ਨੰ. 200-201- 2021

ਐੱਸਐੱਲਪੀ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 5724-5725 - 2019 ਵਿੱਚ

ਮਾਣਹਾਨੀ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 211-212- 2021

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 5247- 2016 ਵਿੱਚ

ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 882- 2021

ਕੰਟੈਮਪਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸੀ) ਨੰਬਰ 378-379- 2021

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 11837-11840 - 2016 ਵਿੱਚ

ਨਿਰਣਾ

ਐਲ.ਨਾਗੇਸ਼ਵਰ ਰਾਓ, ਜੱਜ

1. ਲੀਵ ਮੰਜੂਰ ਕੀਤੀ ਗਈ (38895/2017 ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ।
2. ਪਿਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ 27 ਫੀਸਦੀ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ **ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ** ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਰਾਏ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 16 (4) ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਵਿਤ ਸੰਚਾਲਨ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤਰੱਕੀਆਂ, ਚਾਹੇ ਨਿਯਮਿਤ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹੋਣ, ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਕੇਂਦਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।
3. ਸੰਵਿਧਾਨ (ਸਤਹਤੁਰਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1995, ਜੋ ਕਿ 17.06.1995 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 16 ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 16 (4-ਏ) ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"ਇਸ ਅਨੁਛੇਦ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵਰਗ ਜਾਂ ਵਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ, ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

4. ਉਪਰੋਕਤ ਸੋਧ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਏ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ("ਐੱਸਸੀ ਅਤੇ ਐੱਸਟੀ") ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਲੋੜੀਂਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀ ਸੀ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (77ਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1995 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

5. **ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਵੀਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ** ਵਾਲੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਰੇਸਟਰ-ਪੁਆਇੰਟ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਲਾਭ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰੇਸਟਰ-ਪੁਆਇੰਟ ਨੂੰ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸੀਨੀਅਰਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੀਨੀਅਰਤਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ 'ਕੈਚ-ਅੱਪ' ਨਿਯਮ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ (85ਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2001 ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਛੇਦ 16 (4-ਏ) ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਕਿ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸੀਨੀਅਰਤਾ ਦਾ ਲਾਭ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਅਨੁਛੇਦ 16 (4-ਏ) ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"(4-A) ਇਸ ਅਨੁਛੇਦ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵਰਗ ਜਾਂ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸੀਨੀਅਰਤਾ ਨਾਲ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

6. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਕਈ ਅਸਾਮੀਆਂ ਖਾਲੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਭਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੀਆਂ। ਉਮੀਦਵਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨਹੀਂ ਭਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਬੈਕਲਾਗ ਅਸਾਮੀਆਂ' ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ। **ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ** (ਸੂਪਰਾ) ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16 (4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ, ਬੈਕਲਾਗ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਲ ਵਿੱਚ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਫਤਰੀ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ 29.08.1997 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੂਪਰਾ) ਅਨੁਸਾਰ ਮੌਜੂਦਾ ਅਤੇ ਬੈਕਲਾਗ ਅਸਾਮੀਆਂ ਲਈ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 29.08.1997 ਦੇ ਦਫਤਰੀ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਅਨਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਈ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ (81ਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2000 ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਛੇਦ 16 (4-ਬੀ) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 16 ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਅਨੁਛੇਦ 16 (4-ਬੀ) ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:-

" (4-B) ਇਸ ਅਨੁਛੇਦ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਗੱਲ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਖਾਲੀ ਪਈਆਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗੀ ਜੋ ਕਿ ਕਲਾਜ਼ (4) ਜਾਂ ਕਲਾਜ਼ (4-ਏ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਪਬੰਧ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਭਰੇ ਜਾਣ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਅਤੇ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਉਸ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ

ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਸ ਸਾਲ ਦੀ ਕੁੱਲ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਸੰਖਿਆ 'ਤੇ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

7. ਅਨੁਛੇਦ 16 (4) ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਉਪਰੋਕਤ ਸੇਧਾਂ ਦੀ ਵੈਧਤਾ 'ਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ **ਐੱਮ ਨਾਗਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ** ਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। **ਐੱਮ. ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੂਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮੁੱਖ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਨੁਛੇਦ 16 (4) ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 335 ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕੋਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੀਮਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੇਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਅਨੁਛੇਦ 16 (4-ਏ) ਅਤੇ 16 (4-ਬੀ) ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੇਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੇਧਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਇਆ। ਇਹ ਸੇਧਾਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਐੱਸਸੀ ਅਤੇ ਐੱਸਟੀ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਆਪਣੇ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 335 ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਵਰਗ ਦੇ ਪਛੜੇਪਣ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਉਸ ਵਰਗ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾਪਦੰਡ ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

8. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ **ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਜਯੰਤਾ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ** ਵਿੱਚ **ਐੱਮ ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੂਪਰਾ) ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, **ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਵਿਜੈ ਘੋਗਰੇ ਅਤੇ ਹੋਰ** ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ ਕਿ **ਐੱਮ ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੂਪਰਾ) ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ' ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। **ਐੱਮ. ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੂਪਰਾ) ਨੂੰ ਸੱਤ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ **ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਲਫ਼ਮੀ ਨਾਰਾਇਣ ਗੁਪਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰ** ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ

ਕੀਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, **ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪਛੜੀ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾਪਦੰਡ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਉਲਟ ਸੀ।), ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪਛੜੀ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਵ ਵਿਤਕਰੇ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਕੀ ਆਧਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੁਹਰਾਇਆ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਦੀ ਅਢੁਕਵੀਂ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਮਾਤਰਾਤਮਕ ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨੇ ਪੈਣਗੇ, ਜੇਕਰ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

9. ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਕੁਝ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ **ਐਮ ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸ਼ਾਮਲ ਮੁੱਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਸਾਰੇ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਟੈਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 18 ਜਨਵਰੀ, 2021 ਨੂੰ, ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਐਡਵੋਕੇਟ-ਆਨ-ਰਿਕਾਰਡ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਨਯੋਗ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨੋਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਨਯੋਗ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਉਹ ਨਿਰਣੇ ਲਈ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ

ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਨੋਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

10. ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਾਮਲਾ 14.09.2021 ਨੂੰ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ **ਐੱਮ ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਾਨੂੰਨ 'ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰਕ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ **ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਇਸ ਬੈਂਚ ਨੂੰ 11 ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਠਾਏ ਗਏ ਸਾਂਝੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਧਿਰਾਂ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮਾਨਯੋਗ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਮਾਨਯੋਗ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾਨਯੋਗ ਵਕੀਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਨਿਰਣੇ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਛੇ ਨੁਕਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ:

- 1) **ਐੱਮ. ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਮਾਪਦੰਡ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ, ਕੋਈ ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਗਿਣਤੀ ਯੋਗ ਅੰਕੜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗਾ?

- 2) ਉਹ ਇਕਾਈ ਕੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾਪਦੰਡ ਡੇਟਾ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ?
- 3) ਕੀ ਅਨੁਛੇਦ 16(4-ਏ) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਨਲ ਅਸਾਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?
- 4) ਕੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਘਾਟ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ?
- 5) ਕੀ **ਐਮ ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?
- 6) ਕੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਮਾਤਰਾਤਮਕ ਡੇਟਾ ਨਮੂਨਾ ਲੈਣ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ **ਬੀ.ਕੇ. ਪਵਿੱਤਰਾ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. v. ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. ("ਬੀ.ਕੇ. ਪਵਿੱਤਰਾ II")**?

1) ਕੁਆਂਟੀਫਿਏਬਲ ਡਾਟਾ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ

11. ਅਨੁਛੇਦ 16 (4) ਅਤੇ 16 (4-ਏ) ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। **ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਰਾਜ ਦਾ ਵਿਵੇਕ ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਪਛੜੇਪਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪਿਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਉਦੇਸ਼ਮੁਖੀ ਕਾਰਕਾਂ ਉੱਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸਲੀਅਤ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਨਤਾ, ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਾਪਦੰਡ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਕਾਰਕ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਹਰੇਕ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ

ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਕਾਰਜਕੁਸ਼ਲਤਾ, ਪਿਛੜੇਪਨ, ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਘਾਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਪਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰੇ ਕਿ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 335 ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਰਗ ਦੇ ਪਿਛੜੇਪਣ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਉਸ ਵਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

12. ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕਾਰਜਕੁਸ਼ਲਤਾ, ਪਿਛੜੇਪਨ ਅਤੇ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਘਾਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਾਪਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਈ ਕਾਰਕਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਮਰੱਥ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਦਾ ਅਵਾ ਕੁਝ ਟੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸੀ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਨੁਕੂਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਜਨਤਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

13. ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ (ਸੂਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ **ਐਮ ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੂਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਟੈਸਟ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਈ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਐੱਸ ਸੀ ਅਤੇ ਐੱਸ ਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਲਾਗੂ ਮਾਪਦੰਡ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਉਪਯੁਕਤਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਮਾਪਦੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ

ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਤਰੱਕੀ ਪੋਸਟਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਉਚਿਤ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਕਾਰਕ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

14. ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਲਈ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਉਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਸਲਾਹਕਾਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਨਾ ਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਚਿਤ ਹੈ ਜੇ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। **ਆਸਿਫ਼ ਹਮੀਦ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ** ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ:

"ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਕੰਮ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਵਿਧਾਨਪਾਲਿਕਾ ਜਾਂ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤਹਿਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਹੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸੀਮਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇੱਕ ਤਾਲਮੇਲ ਸ਼ਾਖਾ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ 'ਤੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਅਦਾਲਤ ਅਪੀਲੀ ਅਥਾਰਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਜਾਂ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਧਾਨਪਾਲਿਕਾ ਜਾਂ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।"

15. ਪੀ. ਰਾਮਚੰਦਰ ਰਾਓ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ 11, ਆਰ.ਸੀ. ਲਾਹੇਟੀ, ਜੱਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿਰਣੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੋਨੋਗ੍ਰਾਫ਼ "ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਸਰਗਰਮੀ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਲੋਕਤੰਤਰ" ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਟੀ.ਆਰ. ਅੰਧਿਆਰੂਜਿਨਾ ਦੁਆਰਾ। ਨਿਆਂਇਕ ਸਰਗਰਮੀ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਉਕਤ ਮੋਨੋਗ੍ਰਾਫ਼ ਵਿੱਚ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦਾ ਇੱਕ ਨੋਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ "ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ 'ਤੇ

ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ"। ਮੋਨੇਗ੍ਰਾਫ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ:".....ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੇਰਵੇ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ ਜਾਂ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ।ਡੇਟਾ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਕੀਲਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੱਖਪਾਤੀ ਜਾਂ ਨਾਕਾਫੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਖੋਜ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਚੋਣਵੇਂ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।.....ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਕੇਸਾਂ ਲਈ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਫ਼ਰਮਾਨ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਅਤੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਭੱਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੇਸਾਂ ਲਈ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।"

16. ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਵੇਕ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਅਨੇਕਾਂ ਕਾਰਕਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ *ਐਮ ਨਾਗਰਾਜ* (ਸੁਪਰਾ) ਅਤੇ *ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ* (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੂਬਿਆਂ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਨਯੋਗ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੀ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂਤਾ ਨੂੰ ਮਾਪਣ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਤੈਅ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਦਾ ਕੋਈ ਅਨੁਕੂਲ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿਉਂਕਿ *ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ* (ਸੁਪਰਾ) ਦੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਾਜਾਂ ਲਈ ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ। ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਿਵੇਕ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ।ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਾਨਕ ਸਥਿਤੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਇੱਕੋ

ਜਿਹੀਆਂ ਨਾ ਹੋਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, **ਐਮ ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੇਸ-ਦਰ-ਕੇਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਕੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਘਾਟ ਮਾਤਰਾਯੋਗ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਿਤ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ, ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਤਰੱਕੀ ਵਾਲੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਮਾਪਦੰਡ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

2) ਮਾਤਰਾਯੋਗ ਡਾਟਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਲਈ ਯੂਨਿਟ

17. ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੇ ਸਿੰਚਾਈ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਦੀ ਸੀਨੀਅਰਤਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਾਇਰ ਇੱਕ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ **ਆਰ. ਕੇ. ਸੱਭਰਵਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ** ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਬੰਧਤ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ 14 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੋ ਨੁਕਤੇ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਆਏ, ਪਹਿਲਾ ਇਹ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ 14 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ/ਸੀਨੀਅਰਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਾਡਰ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤ/ਪ੍ਰਮੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਉਕਤ ਕਾਡਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਹਦਾਇਤਾਂ ਬੇਅਸਰ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਦੂਜਾ ਨੁਕਤਾ ਜਿਸ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋਈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਐੱਸਸੀ, ਐੱਸਟੀ ਅਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਅਸਾਮੀਆਂ ਭਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੇਸਟਰ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਕਾਡਰ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਵੀ ਅਸਾਮੀ ਉਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ (ਰਿਜ਼ਰਵ ਜਾਂ ਜਨਰਲ) ਤੋਂ ਭਰੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਖਾਲੀ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਜਨਰਲ ਵਰਗ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉਠਾਏ ਗਏ ਪਹਿਲੇ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂ ਵਰਗ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਗ਼ੈਰ-ਰਾਖਵੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਲਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਉੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਰਾਏ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 16 (4) ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਿਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਪਿਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਈ ਤਬਦੀਲੀ ਜਾਂ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਨਰਲ ਸੀਟਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿਯੁਕਤ/ਤਰੱਕੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

18. ਦੂਸਰਾ ਬਿੰਦੂ ਹਰ ਸਾਲ "ਚੱਲ ਰਹੇ ਖਾਤੇ" ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰੋਸਟਰ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। 100 ਪੇਸਟਾਂ ਲਈ ਰੋਸਟਰ ਪੁਆਇੰਟ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਰੋਸਟਰ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ 14 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਸਾਮੀਆਂ ਭਰ ਲਈਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੋਚੇ ਗਏ ਨਤੀਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੋਸਟਰ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਐਚਿਤਜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਕਿ " ਚਲਦਾ ਖਾਤਾ " ਕੇਵਲ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੋਟੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਤੱਕ ਹੀ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਹੀਂ। ਮੁਢਲੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਭਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਡਰ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਭਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਸਾਮੀ ਰੋਸਟਰ ਵਿੱਚ ਸੀ।

19. **ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਦੁਕਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰੋਸਟਰ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਇਕਾਈ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਡਰ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ

ਪੈਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਕੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼੍ਰੇਣੀ/ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇੱਕ ਇਕਾਈ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਾਡਰ ਸਮਰੱਥਾ ਇਹ ਵੀ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਸੀਮਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ **ਆਰ.ਕੇ. ਸੱਭਰਵਾਲ** (ਸੁਪਰਾ), **ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਦੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰੋਸਟਰ ਪੋਸਟ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਖਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ।

20. **ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸੀਮਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਲਈ ਖੁੱਲਾ ਹੈ ਕਿ ਪੱਛੜੇਪਣ, ਸਮੁੱਚੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਕਾਰਜਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ ਠੋਸ ਕਾਰਨ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਰੋਸਟਰ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰੋਸਟਰ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਇਕਾਈ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਡਰ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼੍ਰੇਣੀ/ਸਮੂਹ ਦੀ ਉਚਿਤ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। **ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ** (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, **ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਬਾਰੇ ਮਾਤਰਾਤਮਕ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸਬੰਧਤ ਕਾਡਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ।

21. ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਮਾਤਰਾਯੋਗ ਡੇਟਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇਕਾਈ ਇੱਕ ਕਾਡਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਡਰ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ। ਬਿਹਤਰ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਲਈ ਸਬੰਧਤ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿਛੋਕੜ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣਾ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ, 1919 ਦੀ ਧਾਰਾ 96 ਬੀ ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਕੇਂਸਲ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ (ਵਰਗੀਕਰਣ, ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਤੇ

ਅਪੀਲ) ਨਿਯਮ, 1930 ਬਣਾਇਆ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਕਤ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 14 ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ: (i) ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਰਵਿਸਿਜ਼; (ii) ਕੇਂਦਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਕਲਾਸ-1; (iii) ਕੇਂਦਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਕਲਾਸ-II; (iv) ਸੂਬਾਈ ਸੇਵਾਵਾਂ; (v) ਸਪੈਸ਼ਲਿਸਟ ਸੇਵਾਵਾਂ; ਅਤੇ (vi) ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ। ਪਹਿਲੇ ਕੇਂਦਰੀ ਤਨਖਾਹ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕਿ " ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਵਿਵਹਾਰ, ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤੀ ਤਨਖਾਹ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਰਿਟਰਨ, ਅਤੇ ਵਿਭਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਸਬੰਧਿਤ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕੇ"। ਪਹਿਲੇ ਕੇਂਦਰੀ ਤਨਖਾਹ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਕੇਂਦਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੋਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚਾਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਕਲਾਸ I, ਕਲਾਸ II, ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਘਟੀਆ ਸੇਵਾਵਾਂ। ਅਧੀਨ" ਅਤੇ "ਘਟੀਆ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਵਜੋਂ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਪਹਿਲੇ ਕੇਂਦਰੀ ਤਨਖਾਹ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਕਲਾਸ III ਅਤੇ ਕਲਾਸ IV ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ। ਕੇਂਦਰੀ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ (ਵਰਗੀਕਰਨ, ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਤੇ ਅਪੀਲ) ਨਿਯਮ, 1965 ("ਸੀ ਸੀ ਏ ਨਿਯਮ, 1965") ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੀਆਂ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਹੈ:1) ਕੇਂਦਰੀ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਕਲਾਸ I; (2) ਕੇਂਦਰੀ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ; ਕਲਾਸ II; (3) ਕੇਂਦਰੀ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਕਲਾਸ III; ਅਤੇ (4) ਕੇਂਦਰੀ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਕਲਾਸ IV। ਉਕਤ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਨਿਯਮ 4 ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗ੍ਰੇਡ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੰਘ ਅਧੀਨ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਵਲ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ 11.11.1975 ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੈਨਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੁਧਾਰ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਐੱਸ. ਓ. 5041 ਅਤੇ ਸੀ ਸੀ ਏ ਨਿਯਮਾਂ, 1965 ਦੇ ਨਿਯਮ 6-ਏ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ 'ਕਲਾਸ' ਤੋਂ 'ਗਰੁੱਪ' ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ

ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੇਂਦਰੀ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ/ਕੇਂਦਰੀ ਸਿਵਲ ਪੋਸਟਾਂ ਨੂੰ ਗਰੁੱਪ 'ਏ', ਗਰੁੱਪ 'ਬੀ', ਗਰੁੱਪ 'ਸੀ' ਅਤੇ ਗਰੁੱਪ 'ਡੀ' ਵਿੱਚ ਸੰਗਠਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕੇਂਦਰੀ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਮੌਜੂਦ ਢਾਂਚਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਗ੍ਰੇਡ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

22. ਸੁਣਵਾਈ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਨੇ ਇੱਕ ਹਲਫ਼ਨਾਮਾ ਦਾਇਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ **ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਬਾਰੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਨੇ 02.07.1997 ਦੇ ਇੱਕ ਦਫ਼ਤਰ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਕਿ **ਆਰ.ਕੇ. ਸੱਭਰਵਾਲ** (ਸੁਪਰਾ), ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕਾਡਰ-ਸ਼ਕਤੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਾਡਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੁਆਰਾ ਮਾਪੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਕਾਡਰ ਵਿੱਚ ਅਹੁਦੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਠਤਾ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਲਗਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੈਡਰ-ਸ਼ਕਤੀ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਗਭਗ 90 ਮੰਤਰਾਲੇ/ਵਿਭਾਗ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 30 ਲੱਖ ਕਰਮਚਾਰੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। 90 ਵਿੱਚੋਂ 44 ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ/ਵਿਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਲਗਭਗ 3800 ਕਾਡਰ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਵੀ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ 2013 ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਸੈਕਟਰੀ ਰੈਂਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਹਦਾਇਤਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਸਬੰਧੀ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਲਫ਼ਨਾਮੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਭਾਗਾਂ/ਇਕਾਈਆਂ/ਉਪ-ਇਕਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਰੋਸਟਰ ਰੱਖੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਦਫ਼ਤਰੀ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਮਿਤੀ

02.07.1997 ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ, ਜਨਤਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ, ਕਰਮਚਾਰੀ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਵਿਭਾਗ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰੋਸਟਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਉਪਰੋਕਤ ਆਫਿਸ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਦੇ ਪੈਰਾ 4 (ਸੀ) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਰੋਸਟਰ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਕਾਡਰ ਦਾ ਅਰਥ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗ੍ਰੇਡ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਭਰਤੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੋਡ ਦੁਆਰਾ ਭਰੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਮਿਤੀ 02.07.1997 ਦੇ ਦਫ਼ਤਰੀ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਨਾਲ ਜੋੜੇ ਗਏ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨੋਟਸ ਵਿੱਚ ਪੋਸਟ-ਬੇਸਡ ਰੋਸਟਰ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਵਿਆਖਿਆ ਨੋਟਾਂ ਦਾ ਪੈਰਾ 5 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

“ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਾਡਰ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਗ੍ਰੇਡ ਵਿੱਚ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਰੋਸਟਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਭਰਤੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਭਰਤੀ ਦੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਢੰਗ ਦੁਆਰਾ ਭਰੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਉਧਾਰਣ ਲਈ, 200 ਅਸਾਮੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਾਡਰ ਵਿੱਚ, ਜਿੱਥੇ ਭਰਤੀ ਨਿਯਮ ਸਿੱਧੀ ਭਰਤੀ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀਆਂ ਲਈ 50: 50 ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਿੱਧੀ ਭਰਤੀ ਲਈ ਰੋਸਟਰ ਵਿੱਚ 100 ਅੰਕ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਲਈ 100 ਅੰਕ ਹੋਣਗੇ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ 200।”

23. ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਰਾਜਾਂ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ, ਰਾਜਸਥਾਨ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸੇਵਾ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਿਯਮ, 1996 ਦੇ ਨਿਯਮ 2 (8) ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਅਤੇ ਗ੍ਰੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਡਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਨਿਯਮ 2(30) ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪੋਸਟ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਜਾਂ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾ ਵਜੋਂ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਵਰਗ ਵਜੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਸ ਹੋਵੇ।

ਨਿਯਮ 22 ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ (ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ) ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਯਮ ਅਗਲੀ ਉੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਲਈ 100-ਪੁਆਇੰਟ ਰੋਸਟਰ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਨੀਤੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਢੁਕਵਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਹਰੇਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਲਈ ਰੱਖੇ ਗਏ ਰੋਸਟਰ ਰਜਿਸਟਰਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮਿਤੀ 02.07.1997 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਦਫ਼ਤਰੀ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਦੇ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨੋਟਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

24. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਵਾਜਬ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 'ਕਾਡਰ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਸੇਵਾ, ਕਲਾਸ I, ਭਰਤੀ ਨਿਯਮ, 1954 ਦੇ ਨਿਯਮ 4(2) ਨੇ ਬਸ਼ਰਤ ਕਿ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰ, ਕਲਾਸ I ਦੇ ਗ੍ਰੇਡ ਦੀਆਂ 75% ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਕ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰ, ਕਲਾਸ I ਤੋਂ ਤਰੱਕੀ ਦੁਆਰਾ ਭਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਏ "ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਦੇ ਗ੍ਰੇਡ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ", ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ **ਏ.ਕੇ. ਸੁਬਰਾਮਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ** ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ "ਗਰੇਡ" ਸ਼ਬਦ ਕਾਡਰ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। **ਡਾ ਚੱਕਰਧਰ ਪਾਸਵਾਨ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ** ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਵਿਵਾਦ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ, ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ, ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਰਾਏ ਸੀ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ

ਕਲਾਸ 1 ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਇੱਕ 'ਕਾਡਰ' ਨਹੀਂ ਬਣਦੀਆਂ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ 'ਕਾਡਰ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਰਵਿਸ ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਰਥ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨਿਯਮ 9 (4) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 'ਕਾਡਰ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਕਿਸੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਤਾਕਤ ਜਾਂ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਇਕਾਈ ਵਜੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਸੇਵਾ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਅਹੁਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇੱਕ ਉੱਚ ਤਨਖਾਹ ਸਕੇਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ, ਉਹ ਦੋ ਵੱਖਰੇ ਕੇਡਰ ਜਾਂ ਗ੍ਰੇਡ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਸਹੂਲਤ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਾਡਰ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰਾਂ ਦੀ ਅਸਾਮੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਡਰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

25. ਕੇ. ਮਨਿਕਰਾਜ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਵਿੱਚ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇੱਕ ਭਲਾਈ ਇੰਸਪੈਕਟਰ, ਗ੍ਰੇਡ III ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਚਾਰ ਅਸਾਮੀਆਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਗਰੇਡ-2 ਦੀਆਂ 26 ਅਸਾਮੀਆਂ ਹਨ। ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਿਰਫ 23 ਗ੍ਰੇਡ II ਅਸਾਮੀਆਂ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਤਿੰਨ ਗ੍ਰੇਡ III ਅਸਾਮੀਆਂ ਜੋ ਅਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗ੍ਰੇਡ II ਵਿੱਚ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਗ੍ਰੇਡ II ਇੰਸਪੈਕਟਰਾਂ ਦੀ ਕਾਡਰ ਤਾਕਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਕੇ. ਮਨਿਕਰਾਜ ਦੀ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਤਰੱਕੀਆਂ ਇੱਕ ਗ੍ਰੇਡ ਤੋਂ ਇੱਕ ਉੱਚ ਗ੍ਰੇਡ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਡਰ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਗ੍ਰੇਡ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਕੁੱਲ

ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। "ਕਾਡਰ" ਦਾ ਅਰਥ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਫਿਰ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਬਨਾਮ ਪੁਸ਼ਪਾ ਰਾਣੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿੱਚ ਆਇਆ। "ਰੇਲਵੇ ਸਥਾਪਨਾ ਕੋਡ ਦੇ 1985 ਦੇ ਸੰਸਕਰਣ ਵਿੱਚ ਕਾਡਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਤਾਕਤ ਜਾਂ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਇਕਾਈ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਸੇਵਾ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗ੍ਰੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਰੋਸਟਰ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵੀ ਸੁਤੰਤਰ ਕਾਡਰ ਬਣਨਗੀਆਂ। "ਕੋਡਰ" ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਅਰਥ ਦੇਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਰੇਲਵੇ ਸਥਾਪਨਾ ਵਿੱਚ ਅਸਾਮੀਆਂ, ਗ੍ਰੇਡਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗ੍ਰੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਅਸਥਾਈ, ਵਰਕ ਚਾਰਜ, ਸੁਪਰਨਿਊਮਰਰੀ ਅਤੇ ਸ਼ੈਡੋ ਪੋਸਟਾਂ ਵੀ ਕਾਡਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

26. **ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਫਤਿਹ ਚੰਦ ਸੋਨੀ** ਵਾਲੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਵਾਜਬ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਅਰਥ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਤਰੱਕੀ' ਵਿੱਚ ਨਾ ਸਿਰਫ ਉੱਚ ਅਹੁਦੇ ਜਾਂ ਰੈਂਕ ਤੱਕ ਤਰੱਕੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਬਲਕਿ ਉੱਚ ਗ੍ਰੇਡ ਤੱਕ ਤਰੱਕੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਕੀ ਹਥਿਆਰ, ਹਥਿਆਰ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇੱਕੋ ਕਾਡਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਕਰਨਲ ਪੀ. ਕੇ. ਚੌਧਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕੋ ਕਾਡਰ ਦਾ ਗਠਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਤਨਖਾਹ ਲੈ ਰਹੇ ਹੋਣ, ਇੱਕੋ ਰੈਂਕ 'ਤੇ ਹੋਣ, ਇੱਕੋ ਵਰਦੀ ਪਹਿਨਣ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਸੇਵਾ ਲਾਭਾਂ ਨਾਲ ਇੱਕੋ ਮਾਲਕ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਥਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਅਲਾਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਕਾਡਰਾਂ ਵਿੱਚ

ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਕੱਲੇ ਉਸ ਕਾਡਰ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਲਈ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ **ਸਬ-ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਰੂਪਲਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਗਵਰਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ** ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੋ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਬਰਾਬਰ ਤਨਖਾਹ ਦੇ ਇਕਲੋਤੇ ਕਾਰਕ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਕਾਰਕ ਹਨ: i) ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਕਰਤੱਵ, (ii) ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ; ਖੇਤਰੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਚਾਰਜ ਸੰਭਾਲੇ ਜਾਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੀ ਹੱਦ; (iii) ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਯੋਗਤਾ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੈ, ਪੋਸਟ 'ਤੇ ਭਰਤੀ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ; ਅਤੇ (iv) ਪੋਸਟ ਦੀ ਤਨਖਾਹ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ, **ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਕਰਨਲ ਪੀ. ਕੇ. ਚੌਧਰੀ** (ਸੁਪਰਾ) ਦੀ ਰਾਏ ਸੀ ਕਿ ਕਾਡਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਦੂਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲੀ ਜਾਂ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨਾ ਸਾਂਝੇ ਕਾਡਰ ਦੀਆਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹਨ।

27. **ਆਰ. ਕੇ. ਸਭਰਵਾਲ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਕਾਡਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਅਹੁਦੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਖਾਲੀ' ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕਾਡਰ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਾਡਰ ਦੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਮਾਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

28. ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਿਵਲ ਪੋਸਟਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਗਠਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੇਵਾ ਪੋਸਟਾਂ ਦੇ 'ਕਲਾਸਾਂ'/'ਸਮੂਹਾਂ' ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ 'ਕਲਾਸ'/'ਗਰੁੱਪ' ਨੂੰ ਹੋਰ ਗ੍ਰੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਨਾਂਅ ਵੱਖਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਹਰੇਕ ਗ੍ਰੇਡ ਲਈ ਕਾਡਰ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੁਹਰਾਅ ਦੀ

ਕੀਮਤ 'ਤੇ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 44 ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ/ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ 3800 ਕਾਡਰ ਹਨ। ਬੁਨਿਆਦੀ ਨਿਯਮ 9 (4) ਵਿੱਚ 'ਕਾਡਰ' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਕਿਸੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਤਾਕਤ ਜਾਂ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਇਕਾਈ ਵਜੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਸੇਵਾ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਾਡਰ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨਾ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਚੋਣ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਗ੍ਰੇਡ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਅਹੁਦੇ ਉੱਤੇ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਇੱਕ ਕਾਡਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇੱਕ ਗ੍ਰੇਡ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਉੱਚ ਗ੍ਰੇਡ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਡਰ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ **ਡਾ. ਚਕਰਧਰ ਪਾਸਵਾਨ** (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਇੱਕ ਕਾਡਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਇੱਕ ਕਾਡਰ ਦਾ ਗਠਨ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

29. ਮਿਤੀ 02.07.1997 ਦੇ ਆਫਿਸ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੋਸਟ-ਬੇਸਡ ਰੇਸਟਰ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਸਿਧਾਂਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਡਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗ੍ਰੇਡ ਵਿੱਚ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਜੋਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੇਸਟਰ ਗ੍ਰੇਡ-ਵਾਈਜ਼ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਨਾ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੇਸਟਰ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਗ੍ਰੇਡ-ਵਾਈਜ਼ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। **ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ **ਆਰ. ਕੇ. ਸਭਰਵਾਲ** (ਸੁਪਰਾ) ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਡਰ ਸਮਰੱਥਾ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ **ਐਮ ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰੇਸਟਰ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਇਕਾਈ ਕਾਡਰ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਿਸੇ ਕਾਡਰ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਰਾਜ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ

ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਘਾਟ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨਾ ਸਮੁੱਚੀ ਸੇਵਾ ਜਾਂ 'ਕਲਾਸ'/'ਗਰੁੱਪ' ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਪਰ ਇਹ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਾਡਰ, ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨਲ ਪੋਸਟਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇੱਕ ਇਕਾਈ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਐੱਸਸੀ ਅਤੇ ਐੱਸਟੀ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਡੇਟਾ ਸਮੁੱਚੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ।

3) ਢੁਕਵੀਆਂ ਦਰਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ

30. **ਆਰ. ਕੇ. ਸਭਰਵਾਲ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨੂੰ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਲੈ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਰਾਜ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੀਂ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। **ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕਈ ਕਾਰਕਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੁਆਰਾ ਆਪਟੀਮਾਈਜ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਦਾਅਵੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਕੁਇਟੀ, ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਕਾਰਕ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਕਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ-ਸੰਤੁਲਿਤ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਨੂੰ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਵਾਲੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਨਤੀਜੇ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੇ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ (ਸੁਪਰਾ) ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ **ਐਮ**

ਨਾਗਰਾਜ (ਸੁਪਰਾ) ਨੂੰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਵਾਲੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਉਚਿਤਤਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੇ ਟੈਸਟ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 330 ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 16 (4-ਏ) ਅਤੇ 16 (4-ਬੀ) ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੇ ਇਸ ਸੱਦੇ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨਲ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਰਾਏ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਇਹ ਰਾਜ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਬੰਧਤ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨਲ ਪੋਸਟਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਘਾਟ ਦਾ ਮੁੱਲਾਂਕਣ ਕਰੇ।

4) ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਸਮਾਂ ਮਿਆਦ

31. ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਘਾਟ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅੰਕੜੇ, ਜੋ ਤਰੱਕੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਾਰ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਦੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮਿਸ ਇੰਦਰਾ ਜੈਸਿੰਘ, ਰਾਖਵੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਰ 10 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮਾਣਯੋਗ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਪਾਲ ਸ਼ੰਕਰਨਾਰਾਇਣਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਨੈਕਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਚੋਣਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੀ

ਇਹਨਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਸਮੂਹਾਂ/ਵਰਗਾਂ ਨੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੇ ਇੱਛੁਕ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਜੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਧਾਨਪਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਮਿਆਦ ਵਾਜਬ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਉੱਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

5) ਐਮ. ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਦੇ ਨਿਰਣੇ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਵੀ ਸੰਚਾਲਨ

32. ਇਹ ਮੰਨਦਿਆਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 16 (4-ਏ) ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਹੈ, **ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੀਤੀਆਂ ਤਰੱਕੀਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ। ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸਿਰਫ ਸੰਭਾਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕੀਤੀਆਂ ਤਰੱਕੀਆਂ, ਭਾਵੇਂ ਅਸਥਾਈ, ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਾਂ ਨਿਯਮਿਤ/ਸਥਾਈ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਣ, ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਕੇਂਦਰੀ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ **ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਸੰਚਾਲਿਤ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਅਨੁਛੇਦ 16 (4-ਏ) ਨੂੰ 17.06.1995 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 19.10.2006 ਨੂੰ ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 16(4-ਏ) ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਮਾਪਦੰਡ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 335 ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਉਸ ਵਰਗ ਦੇ ਪਛੜੇਪਣ ਅਤੇ ਉਸ ਵਰਗ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, । ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ

ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਵਰਗ ਦੇ ਪਛੜੇਪਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਮਾਤਰਾਤਮਕ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਵਾਜਬ ਹੈ ਕਿ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ *ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ* (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੀ ਹੁਣ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਘਾਟ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨੇ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਲੰਬਿਤ ਸਪੈਸ਼ਲ ਲੀਵ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹਨ।

33. ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫਰਜ਼ 'ਨਵਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਸੁਣਾਉਣਾ' ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨਾ' ਹੈ। ਹੇਲਮਜ਼ ਜੇ., **ਕੁਨ ਬਨਾਮ ਫੇਅਰਮੈਂਟ ਕੋਲ ਕੰਪਨੀ** ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਅਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਰਾਜ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਸਿਰਫ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਗੇ। ਨਿਆਂਇਕ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਲਗਭਗ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਪੂਰਵ-ਪ੍ਰਭਾਵ ਰਿਹਾ ਹੈ।" **ਐੱਮ. ਨਾਗਰਾਜ (ਸੁਪਰਾ)** ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 16 (4-ਏ) ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਨਾਕਾਫੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਮਾਤਰਾਤਮਕ ਡਾਟਾ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ। **ਐੱਮ. ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 16(4-ਏ) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਾਨੂੰਨ 17.06.1995 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ, ਜਿਸ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਅਨੁਛੇਦ 16(4-ਏ) ਲਾਗੂ ਹੋਈ ਸੀ (ਦੇਖੋ: **ਰਵੀ ਐੱਸ. ਨਾਇਕ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ; ਲਿਲੀ ਥਾਮਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ**)। ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਅਤੇ ਰਾਖਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਲਈ ਪੇਸ਼

ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮਾਣਯੋਗ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦਲੀਲ, ਜਿਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, **ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਭਾਵ, ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ।

34. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ **ਆਈ. ਸੀ. ਗੋਲਕ ਨਾਥ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ** ਵਾਲੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਸਦ ਕੋਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਵਿੱਚ ਸੇਧ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖੋਹਿਆ ਜਾਂ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪਿਛਲੇ ਟ੍ਰਾਂਜੈਕਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ, ਸੰਭਾਵੀ ਓਵਰਰੂਲਿੰਗ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਨਿਰਣੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਵੀ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਗੋਲਕ ਨਾਥ ਕੇਸ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖੇ ਗਏ ਸਨ:

“(1) ਸੰਭਾਵੀ ਓਵਰਰੂਲਿੰਗ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ;

(2) ਇਹ ਸਿਰਫ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਰਵਉੱਚ ਅਦਾਲਤ, ਭਾਵ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਕੋਲ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਾਨੂੰਨ ਐਲਾਨਣ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ;

(3) ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਿਛਾਖੜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫਾਲਣ ਲਈ ਉਸਦੇ ਸਵੈ-ਵਿਵੇਕ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।”

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਟ੍ਰਾਂਜੈਕਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

35. ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਸੰਖਟਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਨਾਹੀ ਤੋਂ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਹੈ।

ਉੜੀਸਾ ਸੀਮਿੰਟ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਉੜੀਸਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਹਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਿਆਂ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਸੰਭਾਵੀ ਓਵਰਰੂਲਿੰਗ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੇਸ ਦੇ ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤੀਆਂ ਰਾਹਤਾਂ ਨੂੰ ਢਾਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ **ਸੇਮੀਆ ਆਰਗੇਨਿਕਸ (ਇੰਡੀਆ) ਲਿਮਟਿਡ ਅਤੇ ਇੱਕ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ** ਵਿੱਚ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ **ਗੋਲਕ ਨਾਥ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, 'ਸੰਭਾਵੀ ਓਵਰਰੂਲਿੰਗ' ਨੇ ਉਸੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਨਿਆਂਇਕ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਅੰਤਮ ਸੀ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਹੋਰ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਓਵਰਰੂਲਿੰਗ ਜਾਂ ਸੰਭਾਵਿਤ ਸੰਚਾਲਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ, ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਟ੍ਰਾਂਜੈਕਸ਼ਨਾਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ।

36. **ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸੰਭਾਵੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਐਲਾਨਣ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੀ ਦਲੀਲ 'ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਦਿਆਂ, ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਕੇਸ਼ ਦਿਵੇਦੀ, ਗੈਰ-ਰਾਖਵੇਂ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਰਾਹਤ ਰਾਹਤ ਨੂੰ ਢਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ **ਐੱਮ ਨਾਗਰਾਜ** (ਉੱਪਰ) ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸੰਭਾਵਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ

ਲਈ ਇਹ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ 27 (2001) 5 ਐੱਸਸੀਸੀ 519। ਪੀ ਏ ਜੀ ਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਭਾਵਿਤ ਓਵਰਰੂਲਿੰਗ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ **ਗੋਲਕਨਾਥ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸੀ। **ਲਿੰਕਲੇਟਰ ਬਨਾਮ ਵਾਕਰ** ਵਿਚਲੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੈਪ ਬਨਾਮ ਓਹੀਓ ਵਿੱਚ ਯੂਐੱਸ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਵੀ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

37. ਬਿਹਤਰ ਸਮਝ ਲਈ, **ਲਿੰਕਲੇਟਰ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ **ਵੀਕਸ ਬਨਾਮ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ** ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੰਘੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮ ਜੋ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸਬੂਤ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ (**exclusionary rule**) ਸਥਾਪਤ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਵੁਲਫ ਬਨਾਮ ਕੋਲੋਰਾਡੋ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮ ਜੋ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸਬੂਤ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ (**exclusionary rule**) ਲਾਗੂ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਸ ਤੱਥ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਰਾਜਾਂ ਨੇ **ਵੀਕਸ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮ ਜੋ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸਬੂਤ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ (**exclusionary rule**) ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮ ਜੋ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸਬੂਤ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ (**exclusionary rule**) ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਯੂਐੱਸ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ

ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, **ਮੈਪ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਯੂਐਸ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚੌਥੇ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਦੇ ਖੋਜ ਅਤੇ ਜ਼ਬਤ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਿੱਚ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕਰਨਾ ਚੌਦਵੇਂ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਦੀ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਧਾਰਾ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। **ਲਿੰਕਲੈਟਰ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਯੂਐਸ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਮੈਪ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਸੰਭਾਵੀ ਸੰਚਾਲਨ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਅਮਰੀਕੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਵੁਲਫ ਬਨਾਮ **ਕੋਲੋਰਾਡੋ** (ਸੁਪਰਾ) ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮੈਪ (ਸੁਪਰਾ) ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕਰਕੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ:

"22. ਸਾਡਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਪ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੁਲਫ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਹੋਂਦ 'ਇੱਕ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਤੱਥ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਨਿਆਂਇਕ ਘੋਸ਼ਣਾ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਤੀਤ ਨੂੰ ਮਿਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।' ਚਿਕੋਟ ਕਾਊਂਟੀ ਡਰੇਨੇਜ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬਨਾਮ ਬੈਕਸਟਰ ਸਟੇਟ ਬੈਂਕ, ਉਪਰੋਕਤ, 308 ਯੂ. ਐੱਸ. at 374, 60 S.Ct. at 319। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕੇਸ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਆਖਰਕਾਰ ਵੁਲਫ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।' ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਹਾਰ, ਨਿਜੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ' 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ 'ਪੂਰਵ ਨਿਰਧਾਰਨ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ' 'ਨਿਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।' "ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ, " '(ਵੁਲਫ ਸਿਧਾਂਤ) ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਉਪਯੋਗ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਜਨਤਕ ਨੀਤੀ" "ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਉਚਿਤ ਮਹੱਤਵ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ। ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਸਾਨੂੰ ਮੈਪ ਨਿਯਮ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਵੁਲਫ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ; ਅਤੇ ਮੈਪ ਦੀ ਇੱਕ ਪੂਰਵ-ਅਨੁਮਾਨੀ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ।

23. ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਵੁਲਫ ਕੋਰਟ ਨੇ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਚੌਥੀ ਸੋਧ ਦੀ ਅਣਉਚਿਤ ਖੋਜ ਅਤੇ ਜ਼ਬਤ ਕਲਾਜ਼ ਨੂੰ 14ਵੀਂ ਸੋਧ ਦੀ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਧਾਰਾ ਰਾਹੀਂ ਰਾਜਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਪਾਇਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਮੋੜਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮ ਜੋ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸਬੂਤ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ (exclusionary rule) ਨੂੰ ਚੌਥੀ ਸੋਧ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਾਂਹ-ਪੱਖੀ ਸੀ। ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੱਥਪੂਰਨ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਵੁਲਫ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮ ਜੋ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ

ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸਬੂਤ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ (exclusionary rule) ਲਈ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਵਜੋਂ ਚੌਥੀ ਸੋਧ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਪ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਇਸਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮ ਜੋ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸਬੂਤ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ (exclusionary rule) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਚੌਥੀ ਸੋਧ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ-ਰਹਿਤ ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨਿਵਾਰਕ ਸੀ। ਦਰਅਸਲ, ਵੁਲਫ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੇਸ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੋਕਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹਨ। ਦੇਖੋ, ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਗੀਆ ਬਨਾਮ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ, ਸੁਪਰਾ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਕਿ ਇਹ ਉਦੇਸ਼ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਨਿਯਮ ਬਣਾ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਪ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਦੁਰਵਿਵਹਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਨਾਜ਼ੁਕ ਰਾਜ-ਸੰਘੀ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕਸੁਰਤਾ ਜੋੜੇਗਾ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਮੈਪ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਅਤੇ ਪਾਰਸਲ ਵਜੋਂ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਵਿਗੜੀ ਹੋਈ ਨਿੱਜਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

24. ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇਵੇਂ ਵੁਲਫ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਸਨ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਵੁਲਫ ਅਤੇ ਇਰਵਿਨ ਨੇ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਖੋਜਾਂ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿੱਜਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦਿਖਾਇਆ। ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਪਾਲਣ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਦੇਖੋ ਮੈਨਰੋ ਬਨਾਮ ਪੇਪ, 365 U.S. 167, 81 S.Ct. 473, 5 L.Ed.2d 492 (1961)। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਰਵਿਨ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਵੁਲਫ ਤੁਫਾਨੀ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਰਾਜਾਂ ਨੇ ਵੁਲਫ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ। ਦੇਸੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲੇ ਮੈਪ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਵਾਰ-ਵਾਰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵੁਲਫ 'ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਸੈਂਕੜੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ (implicit approval) ਦਿੱਤੀ। ਵੁਲਫ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮ ਜੋ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸਬੂਤ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ (exclusionary rule) ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਸੋਧ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਅੰਤਿਮ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਦੇਸੀ ਪੀੜਤਾਂ ਦੀ ਥੋਕ ਰਿਹਾਈ ਨਾਲ ਇਹ ਉਦੇਸ਼ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

25. ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਅਖੰਡਤਾ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਮੈਪ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਪਿਛਲੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਾਰ ਪਵੇਗਾ। ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਗੁੰਮਰਾਹਕੁੰਨ ਜਾਂ ਵਿਗੜ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਬੇਦਖਲੀ 'ਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਸਲੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਪਲਬਧ ਗਵਾਹ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ਜਾਂ ਜੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਯਾਦਦਾਸਤ ਯੁੰਦਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜਿਹੇ ਅਸਾਧਾਰਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਹਥਿਆਰ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਜਿਸਦਾ ਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਗੜ ਦੇਵੇਗਾ। "

ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ **ਲਿੰਕਲੈਟਰ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ **ਮੈਪ** (ਸੁਪਰਾ) ਨੂੰ ਪਿਛਲਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, **ਮੈਪ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ।

38. **ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ** (ਸੁਪਰਾ) ਦੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 16(4-ਏ) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। **ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਗੁਪਤਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ** ਵਿੱਚ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ ਮਹਿਕਮਾ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਚੁਣੌਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਅਧਾਰ ਇਹ ਸੀ ਕਿ **ਦੱਖਣੀ ਰੇਲਵੇ ਦੇ ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ ਬਨਾਮ ਰੰਗਾਚਾਰੀ** ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਵਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਲਟਣ ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਬਾਅਦ **ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ** (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਗੁਪਤਾ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਧਾਰਾ 16(1) ਅਤੇ 16(4) ਤਹਿਤ

ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਰਾਰ ਦੇਣਾ ਅਤੇ **ਰੰਗਾਚਾਰੀ** (ਸੁਪਰਾ) ਨੂੰ ਖਾਰਜ਼ ਕਰਨਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ, ਅਦਾਲਤ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਮੁਲਤਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬੇਅਰਥ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। **ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਗੁਪਤਾ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਰਾਏ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਲਈ **ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨ ਜਾਂ ਰੰਗਾਚਾਰੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਅਨੁਪਾਤ ਨੂੰ ਸੰਭਾਵਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਮਨਾਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ:

"60. ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ "ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਪੂਰਨ ਨਿਆਂ" ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤਤਾ ਉਦੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਅਨੁਛੇਦ 142(2) ਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੂਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸੰਗਤਤਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੂਲ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੁਝ ਸਪਸ਼ਟ ਮਨਾਹੀ ਵਜੋਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਤਹਿਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਨਾਹੀ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 142(2) ਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਦਾਲਤ ਅਨੁਛੇਦ 142(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਮਨਾਹੀ (sic provision) ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇਗੀ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਰਾਹਤ ਦੇਣ ਲਈ ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਨਿਆਂ ਦੇਣ ਜਾਂ ਅਨਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਚਿਤ ਫੈਸਲਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਸੀਮਤ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਅਨੁਛੇਦ 142(1) ਵਿੱਚ ਉੱਕਰਿਆ "ਸੰਪੂਰਨ ਨਿਆਂ" "ਸ਼ਬਦ ਮਨੁੱਖੀ ਸੂਝਬੂਝ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 32, 136 ਅਤੇ 141 ਦੇ ਤਹਿਤ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਨਤੀਜੇ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਅਣਗਿਣਤ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲਚਕੀਲੇਪਣ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੀਮਾ ਜਾਂ ਵਾਕੰਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਂ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੀ ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ

ਦੇ ਅਮਿੱਟ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਜਾਂਚ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਅੰਤਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੂਰਨ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੇ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਨੂੰ ਰੋਕੇ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਘਾਟ ਜਾਂ ਅਯੋਗਤਾ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਨੁਛੇਦ 142 ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਅਯੋਗ ਹੋਣ ਜਾਂ ਰੱਦ ਹੋਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

61. ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਜਾਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਰੰਗਾਚਾਰੀ [(1962) 2 ਐੱਸਸੀਆਰ 586:ਏ. ਆਈ. ਆਰ. 1962 ਐੱਸ. ਸੀ. 36] ਅਨੁਪਾਤ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਸੀ, ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਸਬੰਧਿਤ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਗ੍ਰੇਡਾਂ ਜਾਂ ਕਾਡਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਦੇਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕਿ ਉਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ ਅਤੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਨਿਆਂਇਕ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕਤਾ ਦੁਆਰਾ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਲਈ, ਵਿਧਾਨਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਵੀ ਓਵਰਰੁਲਿੰਗ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਿਆਂਇਕ ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਦੁਆਰਾ ਗੋਲਕ ਨਾਥ ਕੇਸ [(1967) 2 ਐੱਸਸੀਆਰ 762: ਏਆਈਆਰ 1967 ਐੱਸਸੀ 1643] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਕਰੁਨਾਕਰ ਕੇਸ [(1993) 4 ਐੱਸਸੀਸੀ 727:1993 ਐੱਸਸੀਸੀ (ਐੱਲ ਐੱਡ ਐੱਸ) 1184:(1993) 25 ਏਟੀਸੀ 704] ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਅਤੇ ਅਤੇ ਮੰਡਲ ਕੇਸ [1992 Supp (3) SCC 217 : 1992 SCC (L&S) Supp 1: (1992) 22 ATC 385] ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਨਿਰਣੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ। ਇਹ ਨਿਆਂਇਕ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕਤਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਇਸ

ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 16 (4) ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲੇਬਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।"

39. ਕੀ **ਇੰਡੀਅਨ ਕੇਂਸਲ ਫਾਰ ਐਨਵਾਇਰੋ-ਲੀਗਲ ਐਕਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ** ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਗੋਆ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਐਂਡ ਕੰਸਟਰਕਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟੇਡ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਵੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਸੀ। **ਇੰਡੀਅਨ ਕੇਂਸਲ ਫਾਰ ਐਨਵਾਇਰੋ-ਲੀਗਲ ਐਕਸ਼ਨ** (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ **ਗੋਆ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ **ਇੰਡੀਅਨ ਕੇਂਸਲ ਫਾਰ ਐਨਵਾਇਰੋ-ਲੀਗਲ ਐਕਸ਼ਨ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇੱਕ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਵਿਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

40. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ **ਐਮ.ਏ. ਮੂਰਤੀ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ** ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉਲਟ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੰਭਾਵੀ ਓਵਰਰੂਲਿੰਗ ਸਿਰਫ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਵਿਵਾਦ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਵਿੱਤੀ ਨਿਗਮ ਵਿੱਚ ਮੈਨੇਜਰ (ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਲੇਖਾ) ਦੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨੰਬਰ 4 ਦੀ ਚੇਣ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਸਿੰਗਲ ਜੱਜ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੱਕ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਨੰਬਰ 4 ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਪਾਇਆ, ਪਰ ਚੇਣ ਇਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਗਈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਮਾਣਯੋਗ ਸਿੰਗਲ ਜੱਜ ਨੇ **ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ ਅਤੇ ਹੋਰ** (ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਕੇਸ ਨੰ. 1) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ। ਹਾਈ

ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਮਾਣਯੋਗ ਸਿੰਗਲ ਜੱਜ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਰਖਾਸਤ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ **ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਕੇਸ ਨੰਬਰ-1** ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ **ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ ਅਤੇ ਹੋਰ (ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਕੇਸ ਨੰਬਰ 2)** ਵਿੱਚ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਮੰਨਦਿਆਂ ਕਿ ਡਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ **ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਕੇਸ ਨੰਬਰ-1** ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦਿਆਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਰੀਵਿਊ ਪਟੀਸ਼ਨ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਕਿ **ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਕੇਸ ਨੰ. // ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਕੇਸ ਨੰਬਰ 1** ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਇੱਕ ਫੈਸਲਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ, ਇਸਲਈ, ਬਾਅਦ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਗਿਆ, ਬਾਅਦ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਅਤੇ ਇਕੋ-ਇਕ ਫੈਸਲਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ **ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਕੇਸ ਨੰਬਰ //** ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ **ਗੋਲਕ ਨਾਥ** (ਸੁਪਰਾ), **ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਗੁਪਤਾ** (ਸੁਪਰਾ) ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਵੀ ਓਵਰਰੂਲਿੰਗ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਭਾਵਿਤ ਓਵਰਰੂਲਿੰਗ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ।

41. ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ **ਐੱਮ.ਏ. ਮੂਰਥੀ (ਸੁਪਰਾ)** ਵਿੱਚ ਹੱਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਸਬੰਧ, **ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਕੇਸ ਨੰਬਰ //** ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਵਿਤ ਓਵਰਰੂਲਿੰਗ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। **ਐੱਮ.ਏ. ਮੂਰਥੀ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਟਿੱਪਣੀ ਕਿ ਕੋਈ ਸੰਭਾਵੀ ਓਵਰਰੂਲਿੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ

ਕਿ ਖਾਸ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਕੇਤ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਬਲੈਕ ਦੀ ਲਾਅ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ (9ਵੀਂ ਸੰਸਕਰਣ, 2009) ਵਿੱਚ ਓਬਿਟਰ ਡਿਕਟਮ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

"ਓਬਿਟਰ ਡਿਕਟਮ- ਨਿਆਂਇਕ ਰਾਏ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇੱਕ ਨਿਆਂਇਕ ਟਿੱਪਣੀ, ਪਰ ਉਹ ਜੇ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਬੇਲੋੜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਪੂਰਵ-ਉਦਾਹਰਣ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਕਸੰਗਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ)।"- ਅਕਸਰ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ "ਡਿਕਟਮ" "ਜਾਂ, ਘੱਟ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ," "ਓਬਿਟਰ" ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।"

ਸਖ਼ਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ "ਓਬਿਟਰ ਡਿਕਟਮ" ਇੱਕ ਟਿੱਪਣੀ ਜਾਂ ਰਾਏ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ, ਕਿਸੇ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ, "ਵੈਸੇ," "ਭਾਵ, ਇਤਫ਼ਾਕ ਨਾਲ ਜਾਂ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ' ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਸਵਾਲ' ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਇਹ ਜੱਜ ਜਾਂ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸਿਰਫ ਉਦਾਹਰਨ, ਤਰਕ, ਸਮਾਨਤਾ ਜਾਂ ਸੁਝਾਅ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ.... ਵਕੀਲਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਰਾਏ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਗੈਰ-ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਨੂੰ "ਡਿਕਟਮ" ਜਾਂ "ਓਬਿਟਰ ਡਿਕਟਮ" ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਬਦਲੇ ਵਰਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। "

"ਵਾਰਟਨ ਦਾ ਲਾਅ ਲੈਕਸੀਕਨ (14ਵਾਂ ਸੰਪਾਦਕ, 1993)" "ਓਬਿਟਰ ਡਿਕਟਮ" "ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ" "ਇੱਕ ਰਾਏ ਜੋ ਕਿਸੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ-ਇੱਕ ਕੇਸ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਰੀਖਣ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਕੋਈ ਬਾਈਡਿੰਗ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ-ਅਕਸਰ ""ਓਬਿਟਰ ਡਿਕਟਮ", 'ਇੱਕ ਟਿੱਪਣੀ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।" ਕਿਸੇ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਜਿਸ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਜੋ ਉਸ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਲਈ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਓਬਿਟਰ ਡਿਕਟਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ ਅਨੁਪਾਤਕ ਨਿਰਣਾ ਹੀ ਬਾਧਯਕਾਰੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਸਿਰਫ ਆਮ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਜਾਂ ਆਮ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਲਾਭਦਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।ਇਸ ਲਈ, **ਐੱਮ. ਏ. ਮੂਰਥੀ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ

ਆਮ ਅਤੇ ਬੇਲੋੜੀ ਟਿੱਪਣੀ ਕਿ ਕੋਈ ਸੰਭਾਵਿਤ ਉਲਟ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, **ਐੱਮ.ਏ. ਮੂਰਥੀ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿਚ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਗੁਪਤਾ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, **ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ** (ਸੁਪਰਾ) ਦੁਆਰਾ **ਰੰਗਾਰਾਮੀ** (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਉਲਟ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ **ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਗੁਪਤਾ** (ਉੱਪਰ) ਵਿੱਚ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

42. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ **ਗੋਲਕ ਨਾਥ** (ਸੁਪਰਾ) ਅਤੇ **ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਗੁਪਤਾ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 142 ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਹਤ ਨੂੰ ਢਾਲਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, **ਐੱਮ. ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਦਾ ਸੰਭਾਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰੱਖਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਿਰਫ ਇਸ ਦੇ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਅਤੇ ਭੰਬਲਭੂਸੇ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਪਿਛਾਖੜੀ ਸੰਚਾਲਨ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐੱਮ. ਨਾਗਰਾਜ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਲਿਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਪੂਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹੋਣਗੇ। **ਐੱਮ. ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਦਾ ਫੈਸਲਾ 2006 ਵਿੱਚ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 16(4-ਏ) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ 1995 ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ **ਐੱਮ. ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਲ 1995 ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਬਣਾਉਣਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿਵਲ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸੀਨੀਅਰਤਾ ਨੂੰ ਅਸਥਿਰ ਕਰੇਗਾ, ਇਹ ਹੈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ **ਐੱਮ. ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲਾ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

6) ਮਾਤਰਾਤਮਕ ਡਾਟਾ ਅਤੇ ਨਮੂਨਾ ਵਿਧੀ

43. ਕਰਨਾਟਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਰਾਖਵਾਂਕਰਣ (ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਹੁਦਿਆਂ ਲਈ) ਐਕਟ, 2002 ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੀਨੀਅਰਤਾ ਦੇ ਕਰਨਾਟਕ ਨਿਰਧਾਰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਰਨਾਟਕ ਸਰਕਾਰ ਧਾਰਾ 16 (4-ਏ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਮਾਤਰਾਤਮਕ ਅੰਕੜੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 3 ਅਤੇ 4 ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕਰਨਾਟਕ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਦੇ ਵਧੀਕ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਾਰਜ ਸੌਂਪੇ: -

"(1) ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਕੈਡਰ-ਵਾਰ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਸੂਚਨਾ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨਾ।

(2) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸੂਚਨਾ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨਾ।

(3) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਉੱਤੇ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰੋ।"

44. 05.05.2017 ਨੂੰ, ਰਤਨਾ ਪ੍ਰਭਾ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ 'ਕਰਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਪਛੜੇਪਣ, ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਕੁਸ਼ਲਤਾ' ਬਾਰੇ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਕਰਨਾਟਕ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਲਈ (ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਹੁਦਿਆਂ ਲਈ) ਕਰਨਾਟਕ ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ ਆਫ ਕਨਸੀਕੁਐਂਸ਼ੀਅਲ ਸੀਨੀਅਰਟੀ ਟੂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਸਰਵੈਂਟਸ ਨੂੰ ਬਿੱਲ 2017 ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, 14.06.2018 ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ

ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੁੱਲ 62 ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ 31 ਵਿਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਡਾਟਾ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਗਰੁੱਪ 'ਏ', 'ਬੀ', 'ਸੀ' ਅਤੇ 'ਡੀ' 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸੀ, ਨਾ ਕਿ 'ਕਾਡਰ' 'ਤੇ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅਦਾਰਿਆਂ, ਬੋਰਡਾਂ, ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ, ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਗ੍ਰਾਂਟ-ਇਨ-ਏਡ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਡਾਟਾ ਇਕੱਠਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਡਾਟਾ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਤਨਾ ਪ੍ਰਭਾ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਪਟ ਦਾ ਸਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"2.5. ਸੰਖੇਪ:

- (1) ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ 31 ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ 32 ਸਾਲਾਂ (1984-2016 ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਲਈ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੜੀ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾਟਕ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਡਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਘਾਟ ਬਾਰੇ ਭਰਪੂਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- (2) 2016 ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨਜ਼ੂਰਸ਼ੁਦਾ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਸੰਖਿਆ 7,45,593 ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 70.22% ਜਾਂ 5,23,574 ਅਸਾਮੀਆਂ 31 ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।
- (3) ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਸਿੱਧੀ ਭਰਤੀ (ਡੀ ਆਰ) ਅਤੇ ਤਰੱਕੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਭਰੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।
- (4) ਕੁੱਲ ਮਨਜ਼ੂਰਸ਼ੁਦਾ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ 31 ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 10.65% ਅਤੇ 2.92% ਹੈ। ਇਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- (5) ਐਸਟਨ ਕਾਡਰ ਏ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ 12.07% ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ 2.70% ਹੈ ਜੋ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਾਬਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

(6) ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਕੇਡਰ ਬੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਹੱਦ ਔਸਤਨ 9.79% ਅਤੇ 2.34% ਹੈ।

(7) ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਡਰ 'ਸੀ' ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਔਸਤਨ 3.05% ਨਾਕਾਫੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਵਧੇਰੇ 0.05% ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਵੇਖੀ ਗਈ ਹੈ।

(8) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਔਸਤ 2% ਅਤੇ 1% ਵੱਧ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਕਾਡਰ ਡੀ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪਿਛਲੇ 5 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਕਾਡਰ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ 3% ਤੱਕ ਘੱਟ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ।

(9) ਕਾਡਰ ਏ, ਬੀ ਅਤੇ ਸੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਔਸਤਨ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 12, 9.79 ਅਤੇ 12.04% ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਕੇਡਰ ਡੀ ਵਿੱਚ ਇਹ 16.91 ਹੈ।

(10) ਕਾਡਰ 'ਏ' ਅਤੇ 'ਬੀ' ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ 2.70% ਅਤੇ 2.34% ਹੈ। (10) ਹਾਲਾਂਕਿ ਗਰੁੱਪ ਸੀ ਅਤੇ ਗਰੁੱਪ ਡੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 0.04% ਅਤੇ 0.93% ਦੀ ਵਾਧੂ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(11) ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਅਤੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਿੱਧੀ ਭਰਤੀ ਜਾਂ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਜਾਂ ਬੈਕਲਾਗ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ 50% ਸੀਮਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

2.6: ਸਿੱਟਾ:

ਅੰਕੜੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮੂਹ ਏ, ਬੀ ਅਤੇ ਸੀ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਨਾਕਾਫੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਅਤੇ ਗਰੁੱਪ ਡੀ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੀਂ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ।" ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਾਡਰਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਗਰੁੱਪ ਏ, ਬੀ, ਸੀ ਅਤੇ ਡੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਕਿ ਯੋਗਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ।"

ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸਿੱਟੇ ਦਾ ਆਧਾਰ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸੇਵਾ ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿੱਚ 'ਕਾਡਰ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ

ਕਿਹਾ ਕਿ **ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਘਾਟ ਬਾਰੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਧਾਰਾ 16 (4-ਏ) ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਘਾਟ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿੱਚ ਕਾਡਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਅੰਕੜੇ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਉਸ ਸਮੂਹ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਡਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

45. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਤਰਾਤਮਕ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ **ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। **ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਅਤੇ **ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ** (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਕਾਈ ਇੱਕ ਕਾਡਰ ਹੈ। ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਗਿਣਤੀ ਯੋਗ ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ, ਸਮੁੱਚੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਇਕਾਈ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕਾਡਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ 'ਸਮੂਹਾਂ' ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਕਾਡਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਉਲਝਣ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਕਾਡਰ ਕਿਸੇ 'ਗਰੁੱਪ' ਦਾ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

46. ਰਤਨਾ ਪ੍ਰਭਾ ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਸੰਦਰਭ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਕੈਡਰ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨਾ ਸੀ। **ਬੀ. ਕੇ. ਪਵਿੱਤਰਾ** // (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕਿ 'ਕਾਡਰ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸੇਵਾ ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਬਿੰਦੂ 2 ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਉੱਪਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, **ਐਮ ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ

ਮਾਤਰਾਤਮਕ ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦੀ ਇਕਾਈ ਕਾਡਰ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ **ਬੀ. ਕੇ. ਪਵਿੱਤਰਾ** // (ਉੱਪਰ) ਵਿੱਚ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਅਨੁਛੇਦ 16(4-ਏ) ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਵਰਗ ਜਾਂ ਵਰਗਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਹ 'ਸਮੂਹ' ਕਾਡਰਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇੱਕ ਤੱਥ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ **ਬੀ. ਕੇ. ਪਵਿੱਤਰਾ** // (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕਿ 'ਸਮੂਹਾਂ' ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ **ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਅਤੇ **ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ** (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ।

47. ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਸ ਕਾਡਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ 'ਸਮੂਹ' ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਕਾਡਰਾਂ ਦਾ ਏਕੀਕਰਣ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਹ ਕਾਡਰ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦੀ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਰੇਸਟਰ ਕਾਡਰ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਗਰੁੱਪ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ। ਰਤਨਾ ਪ੍ਰਭਾ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਨਮੂਨਾ ਲੈਣ ਦਾ ਜੋ ਤਰੀਕਾ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਡਾਟਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਅੰਕੜਾ ਫਾਰਮੂਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਤਰਾਤਮਕ ਡਾਟਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਕਾਡਰ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ 'ਸਮੂਹ' ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਇਕਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਕਾਡਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਡਾਟਾ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ

ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਬੀ.ਕੇ. ਪਵਿੱਤਰਾ। (ਸੁਪਰਾ) ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਸਿੱਟੇ ਕਿ 'ਸਮੂਹਾਂ' ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣਾ, ਨਾ ਕਿ ਕੇਡਰਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, **ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ** (ਸੁਪਰਾ) ਅਤੇ **ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ।

48. ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਯੋਗਤਾ 'ਤੇ ਕੋਈ ਰਾਏ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਮ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੋ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

49. ਅਗਲੀ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ 24/2/2022 ਲਈ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕਰੋ।

-----ਜੱਜ

[ਐਲ.ਨਾਗੇਸ਼ਵਰ ਰਾਓ]

-----ਜੱਜ

[ਸੰਜੀਵ ਖੰਨਾ]

-----ਜੱਜ

[ਬੀ. ਆਰ. ਗਵਈ]

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 28 ਜਨਵਰੀ, 2022

ਡਿਸਕਲੇਮਰ:- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣਾ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ, ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।